

## ICC’NİN TİCARİ İŞLEMLERE İLİŞKİN YAPTIRIM KLOZLARI REHBERİ HAKKINDA

Uluslararası ilişkilerde ve hukuk sistemlerinde yaptırımlar, Uluslararası organizasyonların ve devletlerin kendileri ve modern dünya ile iş birliği içerisinde olmadığını düşündüğü diğer kişi, kurum, devlet veya organizasyonların davranışlarını değiştirmeye veya politikalarını etkilemeye yönelik olarak kullandığı araçlardır. Bu yaptırımlar; genelde hukuki, ekonomik ve diplomatik olmak üzere kategorilere ayrılır ve hedeflenen amaçları gerçekleştirmek üzere kullanılırlar.

Hukuki Yaptırımlar; Seyahat Yasağı ve Varlık Dondurma, Silah Ambargoları, Finansal kısıtlamalar ve Diplomatik İzolasyonlar şeklinde olurken, Ekonomik Yaptırımlar; Ticaret Kısıtlamaları, Ekonomik Ambargolar, Mali Yaptırımlar ve Diplomatik Yaptırımlar; Diplomatik Uyarılar, Diplomatik ilişkilerin Kesilmesi ve Uluslararası İzolasyon şeklinde olurlar, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararları bu türden yani daha çok diplomatik yaptırımlardır.

Yaptırımlar, uluslararası ilişkilerde belirli bir duruma müdahale ederken veya hedeflenen amaçları gerçekleştirirken çok hassas ve dengeli olmak zorundadırlar. Yaptırımlar, doğru ve etkili kullanıldıkları takdirde hukuki, ekonomik ve diplomatik olarak uluslararası barış ve güvenliğin korunması adına önemli bir araç olabilirler. Yanlış kullanımların halkları her zaman olumsuz etkileyebileceği, insan haklarına zarar verebileceği ve siyasi gerilimleri tırmandırabileceği aşîkardır. Yaptırımların, bu nedenle, adil, orantılı ve amaca uygun gerçekleşecek şekilde kullanılması gerekir.

Ekonomik yaptırımların en önemli alanlarından biri ticarettir. Ticari alanda uygulamalar genelde kısıtlama, zorlama ve engelleme yoluyla yapılırken çok hassas ve dikkatli olmak gerekir ki bazen farkında olarak veya olmayarak ticaretin işlemesine veya ağır seyretmesine sebebiyet verilebilir. Ticari alanda uygulamalar direkt direkt ceza uygulamaktan ticari belgelere yaptırım (sanction) klozları eklemeye kadar gider. Ticari taahhüt, işlem ve belgelere klozların eklenmesi daha çok koruma amaçlı olsa da ticaretin başta ödeme olmak üzere bazı yöntemlerinin etkilenmesine yol açabilirler. Yaptırım klozları uygulaması başta sözleşmeler olmak üzere akreditif, teminat akreditifleri (Standby L/C), garantiler, benzer taahhütler ile vesaik mukabili gibi tahsil ve belgeli işlemlere dahil etmek biçiminde olur. Bu durum beraberinde birçok soru, sorun ve tartışmaları getirirken ticaretin yavaşlamasına bazen imkânsız hale gelmesine bile sebep olur.

Aslında yaptırımlar, siyasi ve ekonomik amaçlara ulaşmak için Birleşmiş Milletler, AB Konseyi ve/veya tek tek ülkeler tarafından uygulanırlar. Belirlenen hedef ülkelere ve kişilere karşı bazı mal ve hizmetler yasaklanır. Bu yasakları ihlal edenler cezalar ile karşılaşılırlar. Tüm bu durumlar ve yaptırımlara duyulan ihtiyaç, ICC'nin ilgi alanının dışında kalan siyasi bir konulardır. Yaptırımların konulması, uygulanması, uygulanabilmesi mahkemeler, ulusal düzenleyiciler veya idari kurumların görevi ve işidir. ICC ile ilgili değildir, ICC, ticaretin yaygınlaşması ve kolaylaşması ile ilgili özel bir iş

organizasyonudur. ICC'nin öncelikli görevi misyonu gereği ticari korumak ve kollamaktır; yaptırımlar ICC kuralları gibi bankacılık uygulama kurallarıyla ele alınabilecek bir konu değildir.

Buna göre, ICC kuralları, yaptırımların nasıl yorumlanacağını veya bunların dahil edildikleri ticaret finansmanı ile ilgili enstrümanlar üzerindeki etkilerini ele almaz. Diğer taraftan yaptırımlar, bir bankanın ICC kuralları kapsamındaki rolünü yerine getirme yeteneğini kısıtlayabilirler, bunun dolayı uluslararası bankalar, faaliyet gösterdikleri birden fazla yargı bölgesinde uygulanan farklı yaptırım rejimleriyle karşı karşıya kalabilirler. Neticede, bu durumdaki bankalar çelişkili düzenleyici gerekliliklere tabi olmanın sonucu ortaya çıkan yasal riskleri azaltmak için iç politikalar oluşturmaya istekli olabilirler. Buda bazı bankaların hukuki ve ticari belgelerine yaptırım kloczları koyarak kendilerini koruma yoluna gitmelerine yol açabilir. Aynı şekilde ticaretin finansmanı ile ilgili bir işleme müdahil olan bir banka, faaliyet gösterdiği ülkenin, kuruluş veya tes-cil edildiği ülkenin, para biriminin veya ödeme yerinin ülkesinin veya işlemin tabi olduğu diğer herhangi bir yargı bölgesinin yasalarına angaje olabilir veya tabi kalabilir. Böyle durumlarda veya ilişkide olunan yaptırım yasaları ve düzenlemelerinin işleme uygulanabilir olduğu belirlendiğinde genelde zorunlu kabul edilir ve bunun sonucunda o taahhüt veya işlemin genel olarak bazı sözleşme şartları veya ICC kuralları geçersiz kalabilir. Yaptırım yasa veya düzenlemelerinin uygulanması o yerde zorunlu ise yani başka yolu yok ise bunlara zaten uyulacaktır, bunların taahhüt, belge veya işlemlere eklenmesi malumun ilamıdır ve gereksizdir, ayrıca kafa karıştırıcıdır. Bazı durumlarda, bankalar, zorunlu yasaların ayrımcılık gerekçesiyle bu tür hükümlerin kullanılmasını yasaklaması halinde, bazı ülkelerde yasal sorumlulukla bile karşı karşıya kalabilirler.

İşte tam bu aşamada kurulduğu ilk günden bu yana ticareti koruyan, kollayan ve kolaylaşması için her türlü çabayı gösteren Milletlerarası Ticaret Odası (ICC) bu konunun [yaptırımlar] kaçınılmaz olduğunu gördüğünden dolayı misyonuna uygun olarak ticareti korumak adına bu duruma katkıda bulunmak amacıyla 2014 yılında kendi kurallarına tabi taahhütler ve belgeli işlemlere uygulanmak üzere rehber bir doküman yayınladı ve daha sonra 2020 yılında revize etti.

Bu Rehber Dokümanın amacı, bu tür yaptırım kloczlarının kullanılmasından kaynaklanan belirli sorunları vurgulamak ve bu konuda en iyi uygulamaları önermektir. Bu rehberde akreditif, standby ve garantilerde kullanılan kloczların yapısı analiz edilir, bazılarının mutata bazılarının ise problematik olduğuna karar verilir. ICC'nin önerisi, ticaretin akışını etkilemek için hiçbir kloczun kullanılmaması yönündedir, ancak kullanılmasının zaruri olması halinde en az etkili olabilecek standart bir kloczun kullanılması veya kendisinin [ICC] yardımcı olmak üzere hazırlamış olduğu şablonun kullanılmasıdır.

ICC'nin Rehber Dokümanında yaptırım kloczlarının kullanılması önerilmez ancak bununla birlikte kullanılmasının gerekmesi halinde bunların akreditif, standby ve garanti gibi taahhütlerde belgesiz şart (non-documentary condition) olarak dikkate

alınması gerektiği belirtilir. Bir başka deyişle Rehber'e göre bir akreditif, standby veya garantide bir yaptırım klozu kullanılmışsa bu şart belgesizdir ve rezerv konusu yapılmamalıdır. Ancak daha sonra Singapur'da 2023 yılında görülen bir davada verilen bir karar farklı bir yorum getirdi ve bunun sonucu söz konusu rehber dokümanın revize edilmesi ihtiyacı ortaya çıktı. Bu karara göre yaptırım klozlarının bazı durumlarda dikkate alınabileceği belirtiliyordu. Bunun üzerine ICC ilk olarak 2014 yılında yayınlanan daha sonra 2020 yılında revize edilen Rehber Dokümanını 2024 yılında hemen revize etti ve yayınladı<sup>1</sup>. Buna göre bir akreditif, standby veya garanti gibi bir taahhütte yer alan bir yaptırım klozu bir belgenin uygunluğu bakımından rezerv konusu yapılmayacak ancak bir ödeme şartı ile birlikte kullanıldığında dikkate alınacaktır.

Sonuçta mevcut durumda bir akreditif, standby veya garantide bir yaptırım klozu varsa bu kloz belgelerde rezerv bulunması için kullanılmayacak ancak ödeme ile ilgili uygulama bakımından dikkate alınacaktır. Netice de bu Rehber Belgesi<sup>2</sup>'nin amacı, bu tür maddelerin kullanımından kaynaklanan belirli sorunları vurgulamak ve bu konuda en iyi uygulamaları önermektir. ICC'nin Rehber Dokümanı dipnot 1'dedir. 2025

Abdurrahman Özalp

ICC Türkiye Bankacılık Komisyon Başkanı

---

<sup>1</sup> CONSOLIDATED ICC GUIDANCE ON THE USE OF SANCTIONS CLAUSES IN TRADE FINANCE-RELATED INSTRUMENTS SUBJECT TO ICC RULES > Guidance Paper on the Use of Sanctions Clauses in Trade Finance-related Instruments Subject to ICC Rules (2014) > Addendum to Guidance Paper (2020) Revised in November 2024